

У целини, ма колико се не можемо сложити неутрално-позитивистичком интерпретацијом појма политике (и свих њених компонента), оно што је позитивно и од вредности у овој књизи то је покретање, на једном широком плану, питања односа између економске теорије и економске политике и места, утицаја, примене и корисности прве за другу. У том смислу ће збирка ових чланака богатством идеја и проблема бити од велике користи и за наше економисте и политичке раднике. Јер питање односа и места теориске економије и њене примене у изградњи нашег економског система све више сазрева и захтева бар покушаје решавања у теорији и пракси.

И. Максимовић

С. В. Курьлев: *ОБЪЯСНЕНИЯ СТОРОН КАК ДОКАЗАТЕЛЬСТВО В СОВЕТСКОМ ГРАЖДАНСКОМ ПРОЦЕССЕ*. Москва, 1956, 187 стр.

Учење о исказима странака заузима посебно место у теорији доказа. С једне стране, странке ће често бити једини извор података о спорним правно релевантним чињеницама; с друге стране, заинтересованост странака за исход спора условљава извесне специфичности у формирању њихових исказа, чије коришћење због тога захтева посебно знање и опрезност. Отуда правилно објашњење проблематике која се поставља у вези исказа странака, посебно постављање њихове оцене на стварно научну основу има велики значај за утврђивање чињеничног стања, па тиме и остваривање принципа законитости. Тој проблематици посвећена је и ова монографија совјетског процесуалисте Курилева.

Аутор целокупну проблематику обрађује у оквиру шест основних систематских јединица: увод (стр. 3—8) у коме је дата дефиниција судског доказа и истакнут значај поделе доказа на стварне и личне; I глава — појам и облици објашњења странака као доказа (9—62); II глава — улога исказа странака у судском доказивању (63—112); III глава — признање странака као доказ (113—142); IV глава — признање тужбеног захтева (143—184); и закључак (185—187) који садржи неколико конкретних предлога за допуну позитивног поступка добијања и коришћења исказа странака, пошто овај поступак *de lege lata* има по пишчевом мишљењу својих недостатака.

Аутор сматра за странке у процесноправном смислу учеснике стварно постојећег или претпостављеног грађанскоправног односа који је предмет судског расправљања и одлучивања. Тужилачка и тужена страна имају у спору супротне правне интересе које треба разликовати од сваког другог облика заинтересованости за исход спора. Правни интерес странке је, пак, она очекивана правна корист коју судска одлука доноси победнику у спору. Зато се не могу сматрати за странке у процесноправном смислу државни тужилац и „процесни тужиоци“, тј. лица која учествују у спору ради заштите туђих интереса.

Доказ није свака изјава странке већ само исказ, а под овим треба подразумевати саопштење свога знања о правним чињеницама или чињеницама које имају значај за доказивање, независно од тога да ли је то саопштење дато у поступку саслушања или на личну иницијативу. Предмет исказа као судског доказа не може бити право или правни однос, а такође ни чињеница за чије је утврђивање потребно вештачење. Следствено томе, странка никада не може истовремено учествовати у поступку и у својству вештака.

Посебан параграф посвећен је анализи психолошких законитости у формирању исказа, нарочито с обзиром на заинтересованост странке за исход спора и на чињеницу да се исказ даје у одређеној процесној форми која није без утицаја на његову садржину.

За ефикасност саслушања зато има велики значај саобразно са конкретним околностима случаја састављање плана саслушања: одређивање места саслушања, одговарајућа формулација питања, итд. Имајући у виду извесне негативне појаве у пракси, писац предлаже да се у законодавству посебно нормира право странке, односно њеног адвоката: (1) да изрази своје мишљење о вођењу доказног поступка; и (2) право на самостално саслушање сведока, вештака и других учесника поступка. С обзиром да суд стварно руководи доказним поступком, ове одредбе би претстављале гаранцију више за доношење правилне и законите одлуке.

Писац се такође залаже за увођење обавезне процесне форме припремних радњи поступка, специјално саслушања странака које се у пракси врши неформално. То доводи до ненормалних и за со-вјетско право недопустивих ситуација. С једне стране, саопштења странака нису фиксирана у записнику те не могу бити предмет испитивања и оцене на судском заседању. С друге стране, та саопштења, посебно признање, природно и неизбежно врше утицај на убеђење судије, па посредно и на мериторно одлучивање, при чему тај утицај не подлеже контроли учесника поступка и више судске инстанце.

Суд је дужан да по свом уверењу цењи као доказ не само усмене исказе странака, већ и њихова саопштења о чињеницама садржаним у разним процесним списима. Зато је незаконита пракса оних судова који такве писмене изјаве једноставно игноришу. Писац оштро критикује праксу вођења записника који се често састављају после судског заседања на основу непотпуних бележака секретара, што искривљује прави смисао исказа.

Совјетски процесуалисти дају различите одговоре на питање да ли и када исказ странака може бити доказ. По мишљењу једних он то не може бити уопште. По другима, доказ може бити само признање. Аутор дели мишљење оних писаца који сматрају да исказ — без обзира да ли се појављује у форми признања или је у складу са процесним интересима странке која га даје — увек претставља доказ који се има ценити у склопу осталих доказа. Међутим, суд не би могао заснивати своју одлуку искључиво на исказу странке који је у складу са њеним процесним интересима, чак ни онда кад таквом исказу не противрече остали докази. Потребно је да такав исказ буде потврђен другим доказима. У овом решењу аутор види гаранцију за доношење правилне и законите одлуке. Ако би се судска одлука могла заснивати искључиво на исказу странке који је у складу са њеним интересима, суд би се у својој оцени ослањао на професионалну проицљивост и интуицију а то су феномени који нису подложни контроли другостепеног суда. Признање, међутим, уколико по оцени суда није лажно, може бити једини основ судске одлуке.

Аутор дефинише признање као исказ којим странка на штету својих процесних интереса потврђује постојање или непостојање неке правне чињенице или чињенице која има значај за доказивање. Опште-прихваћеној тези да је признање изјава која ослобађа супротну страну терета доказивања може се приговорити да постоје и такве чињенице које су релевантне за одлучивање а ни једна од странака није дужна да их доказује, пошто не улазе у чињеничне наводе њихових захтева. То, на пример, могу бити чињенице које чине уговор незаконитим. Уколико суд посумња у законитост спорног уговора (коју ни једна од странака не оспорава), биће дужан да извођењем доказа провери законску пресумпцију о пуноважности уговора и с тим у вези се може изјава странке квалификовати као признање ако је у супротности с њеним процесним интересима. Није прецизна ни дефиниција по којој је признање про-

цесна радња у корист противника. Постоје и многи други поступци за које је извесно да не улазе у институт признања а од користи су за противну страну. То је, на пример, случај са неоспоревањем тужбеног захтева које се не би могло схватити као прећутно признање.

По мишљењу једног дела буржоаских процесуалиста признање је јединствени институт који обухвата и признање чињеничних навода тужбе и признање тужбеног захтева. Отуда је по њима признање институт са двојаком природом, односно може бити: (1) исказ у корист противника, дакле доказ; и (2) акт располагања својим материјалним и процесним правима. Ове буржоаске концепције прихвата и један део совјетских процесуалиста.

Аутор ове књиге доследно стоји на становишту да су признање тужбеног захтева и признање чињеничних навода тужбе два потпуно самостална института совјетског грађанског поступка, која се међусобно разликују по предмету, субјекту, правним последицама и правној природи.

Предмет признања чињеничних навода тужбе су чињенице. Субјект је физичко лице које је способно да појаве правилно схвати, сачува претставу о њима у својој свести и по потреби је репродукује. По својим последицама признање чињеничких навода тужбе претставља допринос изналажењу материјалне истине, а по својој правној природи — доказ у смислу осталих доказа који суд цени по свом уверењу, узимајући у обзир могућност давања лажних признања. Зато је неправилно схватање извесних писаца који у признању виде околност која, слично ноторним чињеницама, чини даљи поступак доказивања сувишним.

Предмет признања тужбеног захтева је право, тужба у материјалном смислу. Субјект може бити не само физичко лице, већ и правно лице које у спору учествује као странка. По својој правној природи признање тужбеног захтева увек значи процесноправну изјаву воље усмерену на окончање спора у корист тужиоца, исто онако као што одустанак од тужбеног захтева претставља процесноправну изјаву воље усмерену на окончање спора у корист туженика. То произилази из чл. 2 Грађанског парничног кодекса РСФСР који говори не о праву тужиоца већ о праву странака да врше акте располагања својим процесним правима за заштиту. Другачије решење које брани један део аутора, противило би се принципу диспозитивности и равноправности странака.

Међутим признање непостојећег или неоснованог тужбеног захтева практично значи закључење грађанскоправног уговора пред судом. Аутор сматра да су пуноважни у оваквој форми извршени материјалноправни акти располагања својим субјективним правима, уколико се не предузимају ради остварења незаконитих циљева. Ако већ грађани могу располагати својим правима ван поступка, био би сушти правни формализам одрећи им да то могу чинити у току поступка. Ако се проблем овако схвати, постаје јасно зашто чл. 18 Грађанског парничног кодекса РСФСР захтева специјално пуномоћје за пуноважност признања тужбеног захтева које чини пуномоћник туженика, док је за пуноважност осталих процесних радњи довољно опште пуномоћје.

На крају књиге се истиче да у извесним случајевима признање тужбеног захтева има карактер посредног доказа о чињеничним наводима тужбе. То ће увек бити случај кад признање тужбеног захтева уопште не може бити материјалноправни акт располагања својим правима, на пример код развода брака. То може бити случај и онда кад суд не прихвати признање зато што се њиме ишло на закључење незаконитог уговора.

Обрен Д. Станковић